

Ontbreekwoorden - Neologismen

Doelgroep	po - bovenbouw
Vorbereidingstijd	5-10 min.
Lesduur	2 x 30 minuten
Kerdoelen (herzien sep. '24)	15 (taalvariatie en taalverandering)
Taalperspectief (systemisch, individueel, sociaal cultureel, historisch)	historisch (waar komt taal vandaan en waar gaat het naartoe) systemisch (hoe werkt taal)
Lestype (klassikaal, groepjes, individueel)	individueel en klassikaal
Materiaal/benodigdheden	printbladen
Thematiek	woordenschat, taalplezier, verwondering
Competenties	creatief vermogen, fantasie, taalvaardigheid

Bronnen:

[Het Ontbreekwoordenboek](#) van radioprogramma Nieuwe Feiten

[Het Woordenboek van Nieuwe woorden](#) van het Instituut der Nederlandse Taal

Achtergrond

Hoeveel woorden zijn er eigenlijk in het Nederlands? Het is onmogelijk om dit precies te weten maar het zijn er miljoenen. In feite is het aantal woorden zelfs oneindig omdat je er steeds nieuwe bij kunt maken. Niet alle nieuwe woorden komen echter in het woordenboek. Daarvoor moet een woord voor langere tijd regelmatig gebruikt worden in verschillende media, boeken en op internet en algemeen bekend zijn. Een woord dat eenmaal in het woordenboek is gekomen blijft voor altijd in het Woordenboek der Nederlandse Taal (het WNT) staan, maar kan wel verwijderd worden uit kleinere woordenboeken voor dagelijks gebruik wanneer het woord niet meer gebruikt wordt.

En toch is er niet voor alle dingen, fenomenen, gevoelens of situaties ook een woord. Vaak moeten we iets omschrijven om duidelijk te maken wat we bedoelen. In het Vlaamse radioprogramma Nieuwe Feiten wordt wekelijks een nieuw zogenaamd [ontbreekwoord](#) verkozen voor iets waar nog geen woord voor bestaat. Zo'n nieuw woord heet officieel een neologisme. In deze les gaan de leerlingen zelf neologismen bedenken. Ze vullen hun ontbreekwoord in op het geboortekaartje en hebben zo de taal verrijkt met een uniek nieuw woord!

Les 1 (individueel/groepjes en klassikaal)

De leerlingen worden eerst bekend gemaakt met het fenomeen neologisme. Het Instituut van de Nederlandse Taal (INT) heeft online een Woordenboek van Nieuwe Woorden (WNW) met neologismen die vanaf het jaar 2000 zijn ontstaan of populair zijn geworden (<https://neologismen.ivdnt.org/search>). Sommige van deze woorden zijn inmiddels helemaal ingeburgerd. Kennen je leerlingen deze nieuwe woorden uit dit woordenboek?

- Bakfietsouder, Broekzakbeller
- Plandelen, Glamping
- Tantoe, Doekoe
- BFF, Gieg

Merk op dat er verschillende manieren zijn om een nieuw woord te maken. De vier meest voorkomende soorten zijn:

- Een samenstelling is een combinatie van twee bestaande woorden (zoals broekzakbeller en bakfietsouder).
- Een blend is een samensmelting van een deel van twee (of meer) woorden zoals bij plandelen (plastic en wandelen) en glamping (glamour en camping).
- Een leenwoord is een woord dat uit een andere taal is overgenomen zoals doekoe (Sranan Tongo – Suriname) en tantoe (Papiaments – Caribische eilanden).
- Een afkorting of verkorting is bijvoorbeeld bff (beste hartsvriendin) of gieg (gigabyte)

Nu gaan de leerlingen zelf een neologisme maken. Eerst gaan ze op zoek naar een situatie, ding, gevoel of fenomeen waar nog geen woord voor is. Ze kunnen hier in groepjes kort over nadenken. Als ze niks kunnen bedenken kun je ze op weg helpen met de lijst voorbeelden die je kunt downloaden. Laat iedereen zijn/haar idee even vertellen. Vertel dat ze pas in de volgende les een nieuwe woord hiervoor gaan nomineren. Ze mogen er even op broeden en kunnen ook thuis rondvragen of anderen misschien een goed idee hebben.

Les 2 (klassikaal)

Print voor iedere leerling het ontbreekwoord-geboortebewijs. Laat ze hun nieuwe woord hier op invullen. Ieder woord wordt even kort besproken aan de hand van de volgende vragen:

- Wat voor woordsoort is het?
- Is het duidelijk wat er mee bedoeld wordt als je het woord nog niet kent? Dit hoeft niet persé zo te zijn, maar kan wel handig zijn om je woord sneller bekendheid te geven.
- Is het een woord wat je echt zou kunnen gaan gebruiken?

Hang de geboortekaartjes met neologismen op in de klas en kijk of het lukt ze ook echt te gaan gebruiken. Welk woord heeft het meeste succes in de klas?